

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

Рудкевич Інна Володимирівна

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ АКМЕЇЗМУ У ТВОРЧІЙ
СПАДЩИНІ М.С.ГУМІЛЬОВА

10.01.02 - російська література

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Дніпропетровськ

1996

дисертація в рукопис

Робота виконана на кафедрі російської літератури
Дніпропетровського державного університету

Наукові керівники - доктор філологічних наук,
професор Гусев В. А.
доктор філологічних наук,
професор Уколова Л. Б.

Офіційні опоненти - доктор філологічних наук,
професор Фрізман Л. Г.
кандидат філологічних наук,
доцент Храмова С. І.

Провідна організація - Запорізький державний університет.

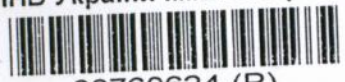
Захист відбудеться "22" жовтня 1996 р. о 13 годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради К.053.24.09 по
присудженню наукового ступеня кандидата філологічних наук
при Дніпропетровському державному університеті /320625,
м.Дніпропетровськ, просп.Гагаріна, 72, корп.І, ауд.804/.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропет-
ровського держуніверситету /м.Дніпропетровськ, просп.
Гагаріна, 72/.

Автореферат розісланий "19" вересня 1996 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Т. В. Колісниченко

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00760624 (P)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Гумілов Микола Степанович як поет не лише вихований, але ніби й народжений великою багатоманітністю російської культури у її розвитку: такою, якою вона, перетікала із дев'ятнадцятого століття в двадцяте, з'явилася напередодні нового часу, ще відчувачи принаду "золотого віку" й одночасно з цим уже переживачи пристрасне захоплення модерном. Створений поетом акмеїзм відзначається орієнтованістю на зразкову класику на фоні концептуальної загадковості авангарду й символізму. І в цьому не повернення у минуле, а, навпаки, притикнення до самої серцевини нової класики - у срібний вік російської поезії. Проте творча спадщина поета ще не вивчена сучасним літературознавством. І сьогодні залишаються справедливими слова А.А.Ахматової, котра назвала в 1962 році М.С.Гумілова найменш прочитаним поетом. Звідси актуальність даного дисертаційного дослідження, спрямованого на вивчення художньої своєрідності акмеїзму у творчій спадщині поета. Зауважимо, що дослідження творчості М.С.Гумілова в сучасній літературній науці знаходиться на рівні первинного й різнобічного заглиблення у сферу смислів поезитики Гумілова. Навколо творів автора ще не сформульовано того полемічного контексту, який визначає життя художньої класики в культурі. На цей час написано всього два дисертаційних дослідження, в центр яких винесено літературознавчу інтерпретацію поезії М.С.Гумілова¹. Однією з причин фрагментарного

¹ Зобнін В. Філософські основи поезії М.С.Гумілова. Дис., др-а філол.наук.Л.1992; Слободянок Л. Проблеми поезитики та світовідчуття М.С.Гумілова. Дис.... канд. філол.наук. Душанбе. 1992.

вивчення творчості поета є відсутність ґрунтовних досліджень акмеїзму, літературного напрямку, створеного ним. Якщо в радянському літературознавстві акмеїзм часто постає як "удавана школа" /у негативному ставленні до нього відіграв роль той факт, що його лідер був розстріляний за участь у контрреволюційному заговорі/, то зарубіжні дослідники традиційно пов'язують вивчення акмеїзму з іменами А.А.Ахматової та О.Мандельштама. На наш погляд, вивчення творчості М.С.Гумільова неможливе без розгляду хоча б деяких загальних принципів того літературного напрямку, в якому пов'язані ім'я письменника та його місце в історії російської поезії.

Наукова новизна полягає як у виборі теми та матеріалу, так і в підході до її вирішення. Хотілося б відзначити, що поряд із певним рівнем вивченості поезії Гумільова, його проза й драматургія ще практично не привертала увагу літературознавців. До цього часу ще не вивчені статті поета з теорії вірша: "Читатель", "Анатомія стихотворення", "Жизнь стиха", написані в різний час, де відображені погляди автора на акмеїзм, на механізм поетичної творчості взагалі. Включення у літературознавчий обіг цього невивченого матеріалу й обумовлює новизну нашого дослідження. Крім того, аналіз акмеїзму крізь призму художнього простору й часу, наскільки нам відомо, ще не здійснювався. Між іншим, даний підхід, на нашу думку, є продуктивним для дослідження малевивченої поезії. Ще Кант обґрунтував положення про те, що передумовою будь-якого нашого досвіду є здібність індивіда впорядковувати свої відчуття у двох планах: простору та часу, зміни та співіснування і т.інш. Саме тому категорії простору й часу є найбільш загальними, найуніверсальнішими категоріями культури, а значить і літератури. "Простір та час, - пише Ф.П.Федоров, - включають у себе весь комплекс проблем, пов'язаних із життям художнього тексту. Більше того, саме простір і час включають ідеологію певного художнього тексту в суспільно-

історичний та культурний контекст; простір та час перш за все пов'язує даний текст з "позатекстовим" світом. Завдяки цій обставині система просторово-часових уявлень, виражених у художньому тексті, й дозволяє визначити місце даного тексту в культурі¹.

Розглядаючи дану сукупність об'єктів як простір, відволікається від усіх властивостей цих об'єктів, які визначаються цими прийнятими до уваги просторово-подібними відношеннями. Таким чином, вивчення художньої специфіки акмеїзму в творчості М.С.Гумільова через художній простір та час дозволяє врахувати цілий ряд складних моментів, таких як невизначеність жанрової та родової природи деяких творів, відсутність чіткої теорії стилю акмеїзму, проблемне співвідношення ліричної, епічної та драматичної стихій у художній системі творчості поета тощо.

Будь-який художній простір і час побудовані виходячи з такої формально-змістовної категорії літературознавства, як хронотоп. М.М.Бахтін вважав, що хронотопи мають основне сюжетотворюче значення. Сюжет літературного твору виступає як реалізація просторово-часової організації тексту. Тому в дисертації в основному аналізується саме сюжетний простір і час лірики, епосу та драми М.С.Гумільова. Оскільки будь-який текст побудовано за принципом семантичної бінарної опозиції /Ю.Лотман/, у рамках сюжетного часу й простору була обрана опозиція вертикаль-горизонталь, де під вертикальним розгортанням художнього світу розуміється художньо-ідеологічна трансформація сфери змісту, пов'язана з виявленням та існуванням загальної моделі світосприйняття автора, а під горизонтальним - реалізація цих трансформацій в їх послідовному розгортанні від початку до кінця. З іншого боку, будучи онтологічно-орієнтованим на створення цілісної моделі світу, художній часопростір і

¹ Федоров Ф.П. "Романтический художественный мир: пространство и время". Рига. 1988. С. 18.

містить у собі й концептуальне світосприйняття автора, і загальні принципи перетворення їх у художню тканину тексту. Це особливо важливо при вивченні такого літературного явища, як акмеїзм. Він увійшов в історію російської літератури під подвійною назвою: "акмеїзм /від слова акме - найвищий ступінь чого-небудь, цвітіння, квітуча пера/ або адамізм /мужньо-твердий, ясний погляд на життя/". Так писав М.С.Гумільов у статті "Наследие символизма и акмеизм"¹. Таким чином, новий літературний напрям був осмислений поетом на двох рівнях - у взаємозв'язку адамічного світобачення й акмеїстичної художньої практики. І якщо аналіз теоретичних робіт Гумільова дозволяє описати основні принципи загальної поетики акмеїзму, то вивчення його творів з точки зору художнього простору і часу вимагає висвітлення адамічного пласту художнього світу творів письменника. Художня специфіка кожного із двох рівнів у їх взаємодії визначає, на наш погляд, своєрідність акмеїзму у творчій спадщині М.С.Гумільова.

Метою дослідження є вивчення художньої своєрідності акмеїзму у творчій спадщині М.С.Гумільова.

Це визначає основні завдання роботи:

- дати літературознавчий коментар та включити у науковий обіг невивчені статті Гумільова, присвячені теорії вірша;
- вивчити модель художньої творчості, представлену в них;
- співвіднести, виходячи з одержаних результатів, акмеїзм в осмисленні Гумільова з одним із сталих типологічних термінів: напрям, течія, метод;
- описати особливості організації художнього часу та простору в епосі, драмі, ліриці;
- вивчити світоглядну модель, представлену у творчості поета /адамізм/;
- визначити її взаємозв'язок із загальною поетикою акмеїзму у

¹ Гумилев Н.С. Собр. соч.: В 4 т. М.: Терра, 1991. Т.4.С.71.

творчій спадщині М.С.Гумільова.

Об'єктом дослідження стали статті поета з теорії вірша: "Читатель", "Анатомія стихотворення", "Жизнь стиха", "Наследие символизма и акмеизм"; епічні твори М.С.Гумільова /збірка "Тень от пальмы", драми/"Дон Жуан в Египте", "Игра", "Актеон", "Дитя аллаха", "Гондла", "Отравленная туника", "Древо превращений", "Охота на носорога"/ й поезія /зб."Жемчуга", "Чужое небо", "Крылан", "Кюстер", "Огненный столп"/.

Практичне значення роботи визначається тим, що її матеріали, спостереження та висновки можуть бути використані в процесі вивчення історії літератури ХХ століття, для розробки спецкурсів та спецсемінарів, присвячених творчості М.С.Гумільова та поезії срібного віку взагалі, а також при вивченні творів поета в шкільному курсі світової літератури.

Апробація роботи. Дисертація обговорювалась на засіданні кафедри російської літератури та теорії літератури і мистецтвознавства Дніпропетровського державного університету. Основні положення дослідження були представлені на щорічних наукових конференціях викладачів та аспірантів філологічного факультету Дніпропетровського державного університету /1991-1995 рр./, на Міжнародній конференції "Взаємодія культур Східної Європи та Сходу в переломні епохи" /Дніпропетровськ, 1995/. Результати дослідження висвітлені у публікаціях. Мета та завдання роботи визначають структуру дисертації: вступ, дві частини, висновки та список використаної літератури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовується вибір теми дослідження, її актуальність наукова новизна, визначаються мета та завдання дисертації.

Перша глава "Теорія акмеїзму у творчості М.С.Гумільова" містить аналіз осмислення поетом цієї цілісної моделі художньої творчості, яка функціонувала в його творах під знаком теорії акмеїзму.

Питання про місце акмеїзму в літературному процесі епохи до цього часу залишається відкритим. Поряд із висловлюванням про те, що "акмеїзм знаменував суттєву переорієнтацію мистецтва початку ХХ сторіччя"¹, не можна не врахувати думки, вперше висловленої В.Шкловським, про те, що акмеїсти не створили своєї поезики"². Аналіз основних компонентів акмеїстичної моделі художньої творчості і світогляду в роботах першого акмеїста М.С.Гумільова відкриває шлях до осмислення специфіки творчості поета й може стати відповіддю на багато суперечливих суджень про природу цього літературного явища. Складність літературознавчої інтерпретації акмеїзму полягає у тому, що, будучи в контексті свого часу "противагою" символізму в поетичному змаганні, акмеїсти значно поступилися перед символістами в розробці загальноестетичних питань. Опубліковані останнім часом матеріали з архіву Гумільова свідчать про більш глибоку розробку теорії акмеїзму в його творчості. Їх залучення до літературознавчого обігу дозволяє зробити декілька важливих висновків щодо природи цього літературного явища. Акмеїзм був осмислений ним як цілісна система принципів художньої творчості, яка осмислювалась поетом з 1910 до 1921 р. Пропонуючи свій вихід із кризи символізму, поет намагається відокремити текст життя і текст мистецтва, тому в статтях з теорії вірша він переміщує проблему діалектики творчості не лише з філософської гносеології в естетику, але й з естетики в поезику; основою такої переорієнтації став своєрідний акмеїстичний агностицизм, сформульований поетом у статті "Наследие символизма и акмеизм", про основою якого виступає філософська система Канта, та який має багато спільного, як це не парадоксально, з філософією В.Соловйова. Теорія акмеїзму у свідомості Гумільова заснована на послідовному протиставленні символу й образу, замість символізації дійсності поет пропонує ніби опрідметнення ху-

¹ Єрмилова Е.В. Теория и образный мир русского символизма. М., 1989, С.14.

² Шкловский В. Жили-были. М., 1966. С.114.

дожньої ідеї, втілення її у пластичних, конкретних образах. При цьому автор орієнтується на принцип інтегральності, який сам розуміє, як можливість поєднання всіх літературних засобів впливу на читача. Відзначимо, що ідея інтегральності, яка постала на першому плані, логічно розвивається з самих ранніх робіт і завжди супроводжувала його літературну критику то у вигляді рівноваги образів, то у формі анатомії та фізіології вірша, Підкреслення метода прагнень та наближень у пошуках високого напруження якості "акме" дає можливість визначити місце поезити акмеїзму в літературному процесі епохи. Наприклад, можна припустити, що вгадана ідея відокремила цю систему творчих принципів від абсолютизації якого-небудь одного боку художньої творчості, що було зроблено іншими літературними напрямками, тому акмеїзм виступив як зосередження серединного шляху розвитку лірики. Саме ця установка на серединність була завжди характерна для літературної класики. Виступивши одночасно з авангардними течіями, акмеїзм став продовжувачем класичної лінії в мистецтві 1920-х років. Замість символізації дійсності поет пропонує ніби опрощення. художньої ідеї, втілення її в пластичних, конкретних образах. Самоцінність речі - теза, висловлена ще в статті "Жизнь стиха", - розповсюджується на слово. Слово в акмеїзмі монсемантичне, самодостатнє, саме воно є речовиною образотворчості. Як предмет у живописі, слово в акмеїзмі має емпіричний зміст. Керуючись вимогою відтворення "більш точного відношення між суб'єктом і об'єктом, ніж це було в символіці", Гумільов виступає за таке слововживання, при якому б спостерігалось не заглиблення у внутрішній зміст слова, а навпаки, висування основного його значення на перший план, що і стало принципом акмеїстичної виразності. Так виникає установка на живописання словом, наслідком якого стало скорочення відстані між словом і предметом, широке використання кольорюписання як характерного прийому, що не допускає розхитування семантичної тканини твору.

Наслідком багаторічних роздумів автора про природу поетичної творчості стала концепція загальної поетики літературного твору, яка складається з 4-х розділів: фонетики, стилістики, композиції та ейдології, котра відбиває авторське бачення життя вірша. Гумільов вважав, що досконалість поетичного твору залежить перш за все від рівномірної взаємодії всіх сторін вірша. Намагаючись описати всі комбінації цієї взаємодії, роздумуючи про цілісність вірша, поет фактично формулює положення про конструктивний зміст, передуючи тим самим появі близьких тез через кілька років у перших роботах СПОЯЗ. Крім того, Гумільовим були осмислені та обгрунтовані деякі з тих понять, котрі стали пізніше класичними для формального літературознавства, такі як "віршовий зміст", "ущільненість віршованого ряду", "інтегральна поетика". Новаторство Гумільова-теоретика виявляється також у тому, що до складу загальної теорії вірша поет включає поетичну психологію. Проблеми реперції, поетичного сприйняття розглядаються в загальному контексті із загадками віршовтворення. Можливо, саме роздуми над механізмом існування поетичного тексту у культурі, приводять поета до необхідності виділення такого розділу загальної поетики, як ейдологія, де, на його думку, повинні аналізуватись "образи поета та його ставлення до них". З точки зору сучасного літературознавства, цей розділ співвідноситься з такими поняттями, як "модель світу", "художня картина світу", "авторське бачення" та інше. Враховуючи факт активного використання цих категорій сьогодні, відзначимо, наскільки глибоким був літературознавчий аналіз, запропонований М.Гумільовим. В статтях "Читатель", "Анатомія стихотворення" Гумільов виявляє себе не лише як літературний критик, але й як теоретик та літературознавець.

Теорія поетичної творчості, розроблена в статтях "Жизнь стиха", "Наследие символизма и акмеизм", "Читатель", "Анатомия стихотворения", складає основу акмеїзму у творчості М.С.Гумільова і свідчить про значно більшу концептуальність теорії цього літературного напрямку,

ніж це вважалося раніше. Глибина та обгрунтованість узагальнень естетичного, філософського та загально-художнього планів, системність та цілісність основних положень концепції художньої творчості Гумільова, програмність їх використання в художній практиці поета дозволяють зробити висновок про те, що у творчості Гумільова акмеїзм функціонував як літературний напрям. Отже, і в контексті ідейно-естетичних пошуків срібного віку акмеїзм був літературним напрямом зі своєю поетикою і теоретичною програмою, розробленою та обгрунтованою першим акмеїстом М.С.Гумільовим.

Друга глава дисертації "Художній простір і час у творчості М.С.Гумільова" присвячена вивченню художнього світу епосу, драми та лірики поета з точки зору організації художнього часу і простору. Подібний аналіз, як відомо, веде до розуміння естетичних глибин тексту. Оскільки "просторове, часове й змістове ціле відокремлено не існують"¹, то виявлення та дослідження цих онтологічно значущих категорій дозволяє найглибше вивчити закономірність будови художнього світу творів М.С.Гумільова, своєрідність акмеїзму в його творчості. Крім того, художній простір і час організовують архітектоніку внутрішнього бачення /Бахтін/, фіксують модель світу, існуючи у творчості та свідомості автора, що висвітлює його філософсько-художню позицію, його світогляд. Саме цей бік акмеїзму, як було відмічено в першій главі, був осмислений Гумільовим як адамїзм. З цього витікає, що вивчення художньої своєрідності акмеїзму у творчій спадщині поета потребує поряд з описом теорії поетичної творчості, вивчення концепції адамїзму Гумільова у взаємозв'язку з художньою практикою поета. Спираючись на загально-методологічні роботи М.М.Бахтіна, Ф.П.Федорова, Р.А.Зюбова, А.М.Мистепащенко, М.А.Сапарова та інш.², у дисер-

¹ Бахтін М. Смысловое целое героя // Эстетика художественного творчества. М. 1979. С. 121.

² Бахтін М.М. Формы времени и хронотопа в романе. // Бахтин М. Вопросы

тації проаналізовані форми організації часу і простору, властиві творчому мисленню поета-акмеїста М.С.Гумільова. При цьому ми намагались не накладати вже відомі схеми на досліджуваний матеріал, а навпаки, слідуючи внутрішній логіці мислення автора, виявити певну схему організації художнього часопростору його творів. Для цього потрібен був "загальний текст" творів М.С.Гумільова, тобто аналіз у загальному руслі епосу, лірики та драми.

Адамізм став змістоутворюючим фактором концептуальної моделі світу у свідомості Гумільова. Його загальна концепція заснована на акмеїстичному принципі точних відношень між суб'єктом і об'єктом, які, на думку поета, були властиві лише світовому ранку, першим сторінкам історії людства. Тому розгортання художнього світу по вертикалі, що визначає ставлення персонажа до первинних цінностей - Природи, Бога, Світу, створює для героя творів Гумільова адамічний вимір простору й часу. Для цього виміру характерні такі моменти:

1. Існування на фоні первісної природи. У ліриці, епосі й драмі поет прагне до відтворення адамового бачення, він вбачає у природі втілення світової гармонії, сприймає її як плоть вічності, а найголовніше - як предметну достовірність усього сутнього. Якщо в драмі й прозі він конструює саме такий світ природи, то в ліриці він звертається до екзотичних пейзажів та мотивів у пошуках "непреодолимої модальності зримого".

2. Належність до вічного часу. Персонажі творів Гумільова, як правило, співвідносять свої дії не з реаліями історичного часу, а з моральним законом вічності, який у художній системі Гумільова до-

литератури і естетики; Федоров Ф.П. Романтический художественный мир: пространство и время. Рига, 1988; Зобов Р.А., Мостепаненко А.М. О типологии пространственно-временных отношений в сфере искусства // Ритм, пространство и время в литературе и искусстве. Л., 1974; Сапаров М.А. Об организации пространственно-временного континуума художественного произведения // Там же.

рівнює законів творення світу, законів Божому.

3. Відсутність соціального контексту. Персонажі творів Гумільова існують на фоні природи і не занурені в життя суспільства. Їх зв'язок зі світом визначається стосунками з вічністю та зі світом природи. Їх цільові та ціннісні орієнтири витікають із прагнення виправдати своє існування у Вічності, а тому ніби переходять межі реальних ситуацій, в яких існують герої творів.

Ось чому в рамках адамічного виміру виникає опозиція Земля-Небо, яка перетікає у протистояння Часу й Історії. Час Неба - космогонічний, час Землі - екзистенціальний. Космогонічний час - єдиний вірний для Гумільова, тому екзистенціальне намагається співпадати з ним, іти в унісон. Адже, земний простір прагне бути у відповідності з небесним. Так виникає мрія про ідеальний топос, де було б можливим гармонійне й природне поєднання космогонічного часу з земним простором. Гумільов конструює його в епосі, ліриці та драмі. І завжди воно співпадає з адамічним виміром. Усі дії героїв спрямовані на досягнення такого топосу "в пределах странствия земного", що знаходить підтвердження в реалізації сюжету від начала до кінця, тобто уже у горизонтальному розгортанні художнього світу. Тут був виявлений специфічний для творчості Гумільова хронотоп, умовно названий "хронотопом переобернення", організуючий сюжетний часопростір. Його функціонування в епосі, драмі та ліриці дає можливість говорити про наявність єдиного гіперсюжету у творчості Гумільова, зміст якого полягає в дії, спрямованій на подолання меж обмеженого простору з метою входу у відкритий простір або оволодіння ним. Варіації сакралізованого простору у свідомості автора мають наслідком конструювання нових варіантів цього хронотопу: світ творчості - хронотоп "творіння", світ мрії - хронотоп "втрачений рай"; в епічних творах виявлений властивий лише їм "і"-хронотоп.

Вивчення психологічної суб'єктивізації сприйняття простору та часу

привело нас до створення філософської моделі часопростору, існуючої у свідомості художника-акмеїста. Орієнтуючись на притчу про Адама, Гумільов сприймає час не в хронологічній послідовності, а відповідно до діяльності нащадків Адама, спрямованих на утвердження права людства на самовизначення у Всесвіті. Справжнім початком всіх часів вважається момент гріхопадіння Адама, оскільки з цієї миті час втрачає хаотичну безкінечність і набуває лінійної направленості.

Простір, навпаки, розширюється до меж усієї планети. Таким чином, у художній моделі часопростору виникає хронотоп Першого виміру, або початку. Висловивши думку про "запліднення часу", поет орієнтується на "перемогу людського духу над матерією", тобто на таку точку художнього часу-простору, в якій в результаті вольових зусиль людства стане можливим сполучення із космогонічним виміром, гармонія із законом вічності. У такому випадку набуває час циклічності знову, а весь простір буде завойований і підкорений. Отже, у свідомості поета існував також і хронотоп останнього виміру, пов'язаний з християнським світосприйманням письменника.

Система координат, задана хронотопом початку, визначає не тільки образ світу, існуючий у свідомості автора, але й життя художнього слова Гумільова у світі ідей та образів. Знаходячись ніби всередині адамічного виміру, оскільки цей вимір зафіксований на онтологічному рівні свідомості автора у формах сприйняття часу і простору, Гумільов у своїх творах використовує "адамові" слова для зображення об'єктів та явищ дійсності, тобто слова в їх суттєвому значенні. Моносемантичне слово стало основою образотвірчості в акмеїзмі. Через те, що перед незатьмареним оком Адама, який спустився з небес, земля постає в усій своїй зримій красі, то й у акмеїзмі Гумільова описано світ, ніби побачений вперше: барвистий, яскравий, багатокольоровий, так виникає установка на живописання словом, максимальну пе-

редачу усіх якостей предметів і явищ у ракурсі "акме", для якого характерні своєрідне прикрашання дійсності, "підфарбовування" її. В умовах світового ранку "усі явища - брати", - так писав Гумільов у маніфесті акмеїзму, тому життя природи або речі такою ж мірою значиме, як і буття людської самосвідомості. Тому найбільш актуальним для творчості поета стає сюжет "я і світ", що заступає собою розробку інших можливих ліричних сюжетів /"я і вони", "я і я", "я і суспільство" тощо/. Адам - першовідкривач Всесвіту, по Гумільову, "не прикован к цьому веку", тому він існує в унікальному царівному просторі, де можливе накладання здорових планів, викривлення часу, поліфонія простору, де існування незвичних образів і об'єктів перетворює і прикрашає тканину художнього твору. Це пояснює парадокс художньої системи Гумільова, якій одночасно властиві й живописний принцип відтворення життя, і значна поглибленість внутрішніх змістових об'єктів: при конкретиці - загадковість, при точності - багатогранність прочитань та асоціацій. Разом з тим всі ці об'єкти: і жінка з головою кішки в короні з литого срібла, і троянди, такі великі, як голова лева, і гіганти, народжені словом автора, що п'ють і кров, і вино, - не втрачають своїх акмеїстичних якостей і характеристик, навіть за межами викривлення просторово-часового континууму, адже вони існують ніби в зоровому просторі читацького сприйняття, що описаний за допомогою точних слів і поетичних прийомів. Це і складає їх художню цінність в акмеїзмі/відзначимо, що символістські образи часто створювались з опором на слухове, неоднозначне сприйняття/.

Отже, особливістю творчості Гумільова є свідомо орієнтація на адамїзм як глобальний принцип сприйняття дійсності, який визначає підхід до перетворення її в художню тканину тексту. Звідси космоїзм в поезії Гумільова, що витікає з вселенського масштабу адамїзму в поєднанні з граничною предметністю, навіть збільшеною чіткістю художнього образу. Називання речі в умовах адамїчного виміру - процес,

споріднений із поетичною творчістю. Він передбачає скорочення відстані між словом і предметом та створює умови для акмеїзації дійсності, тобто для висування речі на перший художній план, упредметнення художньої ідеї. Таке називання стало основою творчої манери М.С.Гумільова. Таким чином, адамічне світобачення, перенесене у сферу поетичної творчості, обумовило художню своєрідність акмеїзму у творчій спадщині Гумільова.

У висновках підбито підсумки дисертаційного дослідження. Відзначається, що художня своєрідність у творчій спадщині М.С.Гумільова обумовлена взаємодією адамічного світобачення та акмеїстичної художньої практики. Це пояснює та "реабілітує" другу назву акмеїзму - адамізм, яка була запропонована самим автором.

Акмеїзм у творчій свідомості поета постає як цілісна система творчих принципів, основні положення якої були сформульовані, виходячи із загальної літературної ситуації першої чверті ХХ сторіччя. Вона була осмислена автором теоретично в статтях з теорії вірша, в "Письмах о русской поэзии" та знайшла широке відображення у художній практиці поета: в його ліриці, драмі та епосі. При цьому художня своєрідність акмеїзму у творчості М.С.Гумільова пов'язана з втіленням адамізму на різних рівнях художньої системи.

Основні положення дисертації викладені у публікаціях:

1. Библейские образы в символизме Н.С.Гумилева // Литература в контексте культуры. Сборник научных трудов. Днепропетровск. 1993. С.86-90.
2. Китай в творческом сознании Гумилева // Взаимодействие культур Восточной Европы и Востока в переломные эпохи. Материалы международного научного симпозиума 27-30 сентября 1996 г. Украина. Днепропетровск. 1996. С.56-57.
3. Функції та особливості простору та часу у творах М.С.Гумільова // Придніпровський науковий вісник, № I /// С.37.

АННОТАЦИЯ

Рудкевич И.В. Художественное своеобразие акмеизма в творческом наследии Н.С.Гумилева. Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.02 - русская литература. Днепропетровский государственный университет. Днепропетровск, 1996.

Диссертация посвящена изучению художественного своеобразия акмеизма в творческом наследии Н.С.Гумилева. В ней впервые вводятся в научный оборот статьи поэта по теории стиха "Читатель", "Жизнь стиха", "Анатомия стихотворения". Их литературоведческая интерпретация позволяет говорить не только о художественной практике акмеизма, но и о теоретическом, эстетическом и философском осмыслении его основных принципов в трудах Н.С.Гумилева. Художественная система творчества поэта анализируется сквозь призму художественного времени и пространства, что позволяет выявить концепцию адамизма в лирике, эпосе и драме писателя, и обосновать правомочность этого второго названия акмеизма, предложенного самим Гумилевым.

Ключевые слова: акмеизм, адамизм, художественное время-пространство, хронотоп.

Summary

I.V. Rudkevich

artistic originality of acmeism in N. Gumil'ov's creative heritage.

Thesis for a candidate's degree of philological science. The speciality is 10.01.02 Russian literature. Dnepropetrovsk State University, 1996.

The artistic originality of acmeism is investigated in N.S. Gumil'ov's creative heritage.

Theoretic, aesthetic and philosophical comprehension of this literary phenomenon is carefully studied in poet's articles devoted to verse's theory.

Artistic system of Gumil'ov's creation is analysed in the light of artistic time and space and it allows to reveal and describe adamism's conception in poet's drama, epos and lyric poetry.

Key words: acmeism, adamism, artistic time-space, chronotop.

1130988

AB 35.756

AB. 35.756